

V imenu
Evropske komisije
Generalni direktorat Zaposlovanje,
socialne zadeve in vključevanje

Gesellschaft für
Versicherungswissenschaft
und -gestaltung e.V.

Družbeni Učinki Emigracije in Ruralno-Urbane Migracije v Srednji in Vzhodni Evropi

Povzetek

Slovenija

april 2012

**Avtorja: Damir Josipovič
Martina Trbanc**

Niti Evropska komisija niti osebe, ki delujejo v imenu komisije, ne morejo biti odgovorne za način uporabe informacij, ki jih vsebuje ta publikacija.

Slovenija je majhna srednjeevropska država z dvema milijonoma prebivalcev, od česar je približno polovica aktivnega prebivalstva. Osamosvojila se je leta 1991, leta 2004 je pristopila k EU, od leta 2007 pa je v Evro-območju. Slovenija spada med države z nizko rodnostjo, vendar je njeno prebivalstvo zaradi tradicionalnega priseljevanja z območja nekdanje Jugoslavije relativno stabilno. Nekoliko bolj poudarjena prebivalstvena rast po letu 2000 se je zmanjšala zaradi nastopa gospodarske krize. Ta je Slovenijo močno prizadela in z zamikom povzroča številne socialne učinke.

Na splošno je Slovenija imigracijska država, in sicer ne le od osamosvojitve, pač pa že od šestdesetih let 20. stoletja iz časov skupne jugoslovanske države. Od leta 2004 dalje Slovenija doživlja tudi poudarjeno izseljevanje slovenskih državljanov zlasti v razvite države (v povprečju 3.300 ljudi letno). Čeprav to glede na celotno populacijo ni veliko (1-1,5 % letno), pa izseljevanje kaže na pomembne strukturne premike v slovenski družbi, saj Slovenijo zapuščajo nadpovprečno izobraženi in kvalificirani kadri. Ocenjeno je bilo, da za stalno zapusti Slovenijo med 300 in 400 visoko izobraženih ljudi letno.

Leta 2009 je bilo v tujini 132.000 slovenskih državljanov, od tega v Nemčiji 33.000, na Hrvaškem 26.000, v Avstriji 18.000, v Kanadi in Franciji pa po 11.000 ljudi. Čeprav se zadnji emigracijski trendi osredotočajo na evropske države, kot so Nemčija, Avstrija, Švica, in države nekdanje Jugoslavije (6.300 emigrantov), jih veliko emigrira tudi v ZDA, Kanado in Avstralijo.

Iz enakih strukturnih razlogov (pomanjkanje ustreznih zaposlitev) je močno zastopano tudi prekomejno vozaštvo ali dnevna prekomejna mobilnost, in sicer večinoma v obmejnem prostoru z Avstrijo (severovzhodna Slovenija) in Italijo (zahodni predeli Slovenije).

Čeprav majhna, je Slovenija močno centralizirana država. Ima kar 210 pretežno majhnih občin, ki zaenkrat nimajo vmesne upravne stopnje v odnosu do osrednje vlade. Tako postane naraščajoče izseljevanje iz vseh regij še posebej zaskrbljujoče. V obdobju 2000-2009 je skozi emigracijo državljanov Pomurska regija izgubila 7,2 % prebivalstva, Podravska regija pa 8,1 %. Če to povežemo z notranjimi selitvami, beleži Pomurska regija največje izgube prebivalstva, ki jih nadomešča z imigracijo državljanov drugih držav. Pomurski regiji kot perifernemu območju se zaradi izrazito ruralne in agrarne strukture z malo industrije in najvišjim deležem brezposelnih (20 %), ter velikim razvojnim zaostankom za Osrednjeslovensko regijo, šibijo možnosti razvoja. Zato je kakršnakoli oblika uprave in koordinacije na regionalnem nivoju nujno potrebna.

Vpliv emigracije na trg dela v Sloveniji je zaenkrat majhen, večinoma zaradi strukture slovenskega gospodarstva, ki je temeljilo na delovno intenzivnih panogah in zaposlovanju v sektorjih z večjo koncentracijo nižje izobražene in slabše plačane delovne sile. V zadnjem desetletju so zaposlovalci sistematično poročali o problemih pri pridobivanju kvalificiranih delavcev in inženirjev v gradbeništvu in kovinski industriji ter na področjih elektro-mehanike, medicinsko-zdravstvenem področju in gostinstvu. Kljub povečani potrebi po kvalificirani delovni sili pa gospodarstvo ni uspelo vključiti čedalje večjega števila terciarno izobraženih mladih diplomantov. Delež zaposlitev za določen čas je med izobraženimi mladimi izjemno visok, zato ti sprejemajo tudi slabše plačana dela in dela z nižjo zahtevano izobrazbo. Eden ključnih dejavnikov izseljevanja mladih izobražencev zato ni v pomanjkanju služb na splošno, temveč v pomanjkanju ustreznih in bolj zahtevnih služb, ki predstavljajo izziv in omogočajo boljše delovne pogoje, so boljše plačane in tudi omogočajo izboljšanje življenjskih pogojev. Stopnja tveganja revščine je v Sloveniji dokaj stabilna, vendar se od leta 2009 zvišuje zaradi posledic gospodarske krize (12,7 % v letu 2010). Največjemu tveganju revščine so izpostavljeni gospodinjstva brez delovno-aktivnih članov, posebej taka z odvisnimi otroki (kar 74,8 % v letu 2010), samska gospodinjstva (38,5 %) in enostarševska gospodinjstva (31,4 % leta 2010). Konkretnih dokazov, ki bi povezovali družbene skupine z večjo izpostavljenostjo revščini in emigracijo, ni, kakor tudi ni konkretnih dokazov, da bi emigranti iz Slovenije doma puščali odvisne družinske člane.

V Sloveniji zaenkrat ni mogoče govoriti, da bi bile ženske z vidika emigracije bolj ranljiva skupina prebivalstva. So večinoma zaposlene (64,8 % leta 2011), ali vsaj aktivne na trgu

dela in so redko odvisni (vzdrževani) družinski člani. Obstaja tudi dobro starševsko in otroško varstvo (dodatki in olajšave). Stopnja tveganja revščine in resna materialna prikrajšanost otrok sta pod nacionalnim povprečjem. Na drugi strani so starejši mnogo bolj podvrženi tveganju revščine in materialne prikrajšanosti, kar še zlasti velja za starejše ženske.

V Sloveniji obstaja okrog 30 etničnih in 50 verskih skupin. Verjetno najbolj izpostavljeni socialni izključenosti in ranljivosti so Romi (10.000) in prebivalci, ki jih označujemo kot tako-imenovane »Izbrisane«. To so prebivalci, ki so se večinoma priselili iz drugih republik nekdanje Jugoslavije in katerim je bila odvzeta pravica do stalnega prebivališča (okrog 26.000 ljudi). Ker je večina Izbrisanih (in Romov med njimi) še vedno brez urejenega statusa, se ti prebivalci ne morejo aktivno vključiti v trg dela in so zato mnogo bolj izpostavljeni prekarnim delovnim pogojem in revščini. Zaradi etnične diskriminacije, ki je posebej poudarjena na območjih romskih naselij, so Romi, zlasti otroci in mlajši, ekstremno ranljiva skupina, saj nimajo enakovrednih pogojev za pridobivanje primerljive izobrazbe, kar jih potiska v brezposelnost, revščino in izključenost.

Institucionalni ukrepi na področju spodbujanja povratka emigrantov so dokaj šibki, čeprav je bilo storjenih nekaj korakov v smeri pritegovanja k povratku prekomorske emigracije. Temelječ na Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja iz leta 2006 so bili pripravljene trije dokumenti: Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja; Akcijski načrt sodelovanja s slovenskimi znanstveniki in drugimi vrhunskimi strokovnjaki v tujini; in Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovencem v zamejstvu in po svetu. Vendar pa ti ukrepi niso zadovoljivo spremljani in nimajo sistematično vodenih in ažuriranih podatkovnih baz.

Poleg državnih politik obstajajo še nekatera civilna združenja, kot npr. Slovenski svetovni kongres, ki si prizadevajo za ohranjanje slovenske kulturne dediščine, sodelovanje in mreženje med Slovenci po svetu in v Sloveniji. Vlada bi morala posvetiti večjo pozornost mreženju med slovenskimi emigranti, da bi vzpodbudila in olajšala naložbe v manj razvite slovenske regije. Korak v to smer pomeni priprava Regionalnega razvojnega programa za Pomursko regijo za obdobje 2007-2013, ki ga koordinira RRA Mura in poseben Zakon o razvojni podpori Pomurski regiji za obdobje 2010-2015.

Pomurska akademsko-znanstvena unija kot iniciativa »od spodaj navzgor« je primer lokalne dobre prakse, saj je ustvarila živahno mrežo visoko izobraženih raziskovalcev in akademikov, ki izhajajo iz regije in ki s prenosom znanja lahko pomembno pripomorejo k sodelovanju z lokalnimi gospodarskimi subjekti in lokalnimi skupnostmi. Take iniciative so dobro informirane o lokalnem okolju in dogajanjih in bi morale biti pospešeno finančno podprte s strani osrednje oblasti v sodelovanju z drugimi institucijami (Zavod za zaposlovanje, Statistični urad, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve itd.).

Dodatna sugestija gre v smeri ustanavljanja informacijsko-kontaktne točke, na katere bi se lahko obrnili vsi, ki bi se želeli vrniti v Slovenijo, ali pa v Slovenijo priti kot potomci Slovencev iz tujine. Te info-točke bi morale postati uporabniku prijazne in redno oglaševane na različnih mestih na način, ki bi omogočal zainteresiranim prosto izbiro sodelovanja.

Statistični urad RS, ki pokriva uradno statistično zbiranje podatkov, bi moral povečati in izboljšati obseg podatkov o slovenskih emigrantih, od namer zaposlitve, izobrazbe, dolžine bivanja, do širokega nabora socio-ekonomskih podatkov. Država bi morala poskrbeti tudi za povečanje finančnih sredstev za proučevanje in raziskovanje obsega, narave in dejavnikov emigracije, vključujoč področja, kot so beg možganov, trajanje emigracije in problematika povratnikov.